

Stora Skärbotjärn med gården i bildens övre del.

Välkommen till Skärbo

Naturreseptatet består av ett småkuperat skogslandskap med mindre sjöar och tjärnar. Mitt i området ligger som en liten isolerad värld för sig den gamla skogsgården Skärbo. De omgivande inägo-markema hävdas genom bete och slåtter. I reservatet finns också en botaniskt mycket rik ängsgranskog med flera rikkärr.

Reservatet ligger i norra delen av dalformationen vars berggrund har ett invecklat mönster av många olika bergarter som ligger inklämda mellan block av urberg. Här finns kvartsitsandsten, stora förekomster av breccia samt kalkhaltig lerskiffer som till stor del präglar områdets natur. Lerskiffern bröts tidigare och nyttjades som taktäckningsmaterial. Brytningen pågick i större skala från slutet av 1700-talet och fram till omkring 1915 och skifferbrottet är fortfarande väl synligt öster om Stora Skärbotjärnet.

Större delen av reservatet utgörs av barrskog med inslag av lövskog. Odlingsmarkerna kring Skärbo–gården består av en mosaik av nedlagd åkermark och lövträdsbevuxna ängs- och hagmarker. Här växer ädellövträd som ask, alm, lind och lönn. Hassel bildar höga buskage med tätt stående stammar, så kallade hässlen.

Kvigor på Gärdsbögen.

Gården vid skifferberget

Det äldsta skriftliga belägget av namnet Skärbo är från 1563 då Skärbo utgjorde ett torp. “Skär” är ett i Dalsland dialektalt ord för skiffer och namnet kan därför ungefär översättas med “gården vid skifferberget”. Dagens mangårdsbyggnad är i sina äldsta delar från 1720-talet. Respektera att gårdarna är privatbostäder.

Under gångna århundraden har troligtvis boskapskötsel, mångbruk av skogen, jakt och fiske varit viktigare näringskällor än själva åkerbruket. Under 1800-talet var skogen betydligt glesare än idag och den nyttjades både som betesmark och för lövtäkt. Också järnbruksdriftens kolmilor bidrog till en utglesning av skogen. En stor del av inägomarken kring gården utgjordes tidigare av ängsmark som var glest bevuxen med lövträd.

Landskapet visar på en lång kontinuitet av odling. Än idag har de små åkertegarna som följer terrängen, ängsmarkerna, alla odlingsrösen samt stigar och vägar samma former och ligger på samma platser som för 300 år sedan. Marken upphörde att brukas som åker och äng under 1960-talet och hävdas sedan dess huvudsakligen med bete.

Torpet Åsen, brukat fram till 1969.

Torp och lundflora

Flera torp har legat under Skärbo men idag återstår endast torpet Åsen som tillkom under 1800-talet. Boningshuset är en så kallad dalslandsstuga. I nordost, norr om gården, låg Skärbotorpet, en bosättning som finns skriftligt belagd från 1600-talet. Detsamma gäller Ödegården vid Stuput. Båda angavs vid lantmäteriförrättningen 1731 ha svärbärgade ängar. Öster om sjön Långvattnet låg Långevattnet, ett kortlivat torp som tillkom under 1800-talet.

Tack vare kalkhalten i marken neutraliseras granens sura förna i dalformationen ängsgranskogar. Resultatet blir att mulljord bildas och i skogarna finner man karakteristiska lundväxter som trolldruva, vårärt och storrams. Den sistnämnda kan bli mer än knähög och bär sina grönvita klockliknande blommor i små knippen delvis dolda under bladen.

Exempel på andra lundväxter är blåsippan som om våarna slösar med himmelsblå blommor, skogsbingel som breder ut sig i riktiga mattor och tandrot som i bladvecken bär mörkt violetta groddknoppar. Stinksyska, kransrams och skogsklocka samt de båda gräsen skogssvingel och strävlost har också noterats i området.

Blommande guckusko i Skärbo naturreservat.

Fågellivet

Nötkråkan är beroende av både granskog för sin bobyggnad och en rik tillgång på hasselnötter som hamstras som vinterföda. Stenknäckens kraftiga näbb gör det möjligt för den att äta kärnor och frön från bland annat körsbär, bok och alm och den häckar också företrädesvis i löv- eller blandskog med inslag av ädellövträd.

Gråspett och tretåig hackspett ses återkommande i reservatet och även vittryggig hackspett har noterats. Mindre hackspett söker ofta sin föda nära marken på säl- och alsocklar och är en av häckfåglarna liksom större hackspett, gröngöling och spillkråka. Bland rovfåglar kan nämnas fiskgjuse och duvhök och bland ugglor minstingen sparvuggla samt kattuggla. Också stora skogshöns som orre, tjäder och järpe rör sig i området. På tjärnarnas vatten kan man ta se både storlom och smålom.

Barksnäcka, sidensnäcka och busksnäcka är alla kalkkrävande mollusker som återfinns i ädellövskogar, lundar och rasbranter.

Guckusko och andra orkidéer

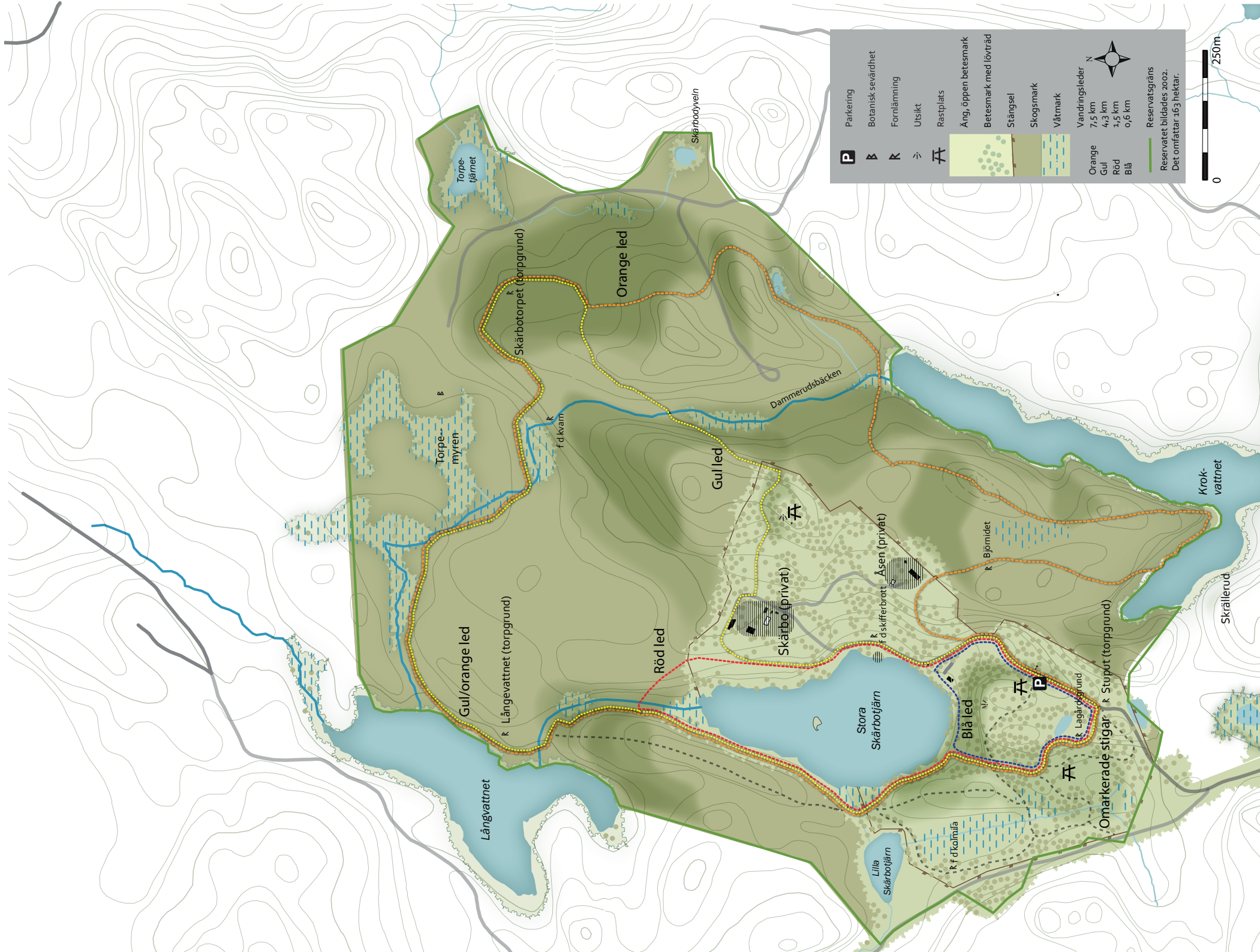
Sankt Pers nycklar med sina purpurröda blommor trivs bäst på kalkrik mark på hällmarker, betesmarker och i lövlundar. I området finns ett bestånd som sköts med årlig slåtter. Arten blommar tidigast av reservatets orkidéer och den följs sedan av exempelvis tvåblad, skogsnycklar och guckusko som här växer i två olika bestånd.

Enligt sägnen var det gudinnan Venus borttappade toffel som förvandlades till en guckusko. Orkidéns gula uppblåsta läpp påminner onekligen om en toffel som kontrasterar vackert mot de smala, vridna, rödbruna kalkbladen. De välluktande blommorna kan sitta antingen ensamma eller två till tre tillsammans

i övre delen av den upp till halvmeterhöga stjälken. Denna är försedd med breda elliptiska blad. Blomningstiden inträffar i början av juni.

Guckuskons blomma är sinnrikt uppbyggd. Den besökande insekten, främst bin, halkar ner i den stora läppen och med ledning av dess genomskinliga partier följer insekten rader av hår som leder mot de trånga utvägarna under ståndarna. På vägen ut avsätts medfört pollen på märket och nytt fastnar på biets rygg. På grund av sitt exotiskt vackra utseendehar guckuskon på sina ställen plockats och grävts upp men den är liksom alla andra orkidéer fridlyst i hela landet.

I kärr och svampskog

I de öppnare rikkärren växer olika intressanta starrarter som klubbstarr, tagelstarr och trindstarr. Gräsullens blommor är oansenliga och det är de kraftigt förlängda kalkborsten som i stor mängd lyser som vita mjukt ulliga tussar från våtmarkerna. Vid Lilla Skärbotjämet växer stora bestånd av ag, ett på fastlandet sällsynt halvgräs som växer på kalkrik gytta.

Det kalkrika underlaget har gett upphov till en intressant svampflora med arter som blek fingersvamp, dystersopp, gul taggsvamp och luddicka. En grupp svampar som trivs på naturbetesmarker och andra naturliga gräsmarker är vaxskivlingar. Exempel är scharlakansvaxskivling, blodvaxskivling och toppvaxskivling som alla är vackert röda.

Många lavar och mossor behöver gammal bark och ved på äldre lövträd för att kunna leva. I området kan man finna lavar som luddlav, blekspik och slanklav samt mossorna grov baronmossa och platt fjädermossa som signalerar områdets höga naturvärden.

Hur hittar jag dit?

Skärbo ligger mellan Dals-Långed och Fengersfors. Vid den norra infarten till Dals-Långed tar man av mot Södra Fjäll, och i Södra Fjäll kör man vidare mot Åmål. Efter ca 3 km finns vägvisning mot reservatet. Från E45 tar man av mot Dals-Långed vid Tösse kyrka. Ta sedan av mot Södra Fjäll ca 8 km efter Fröskog. Följ därefter vägvisning mot reservatet. Följ vägen fram till reservatets parkeringsplats.

Fotografier: Kolbjörn och Rasmus Wærn
Per Petersson (flygfoto)
Text: Ulla Åshede
Utgiven 2017